

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΓΙΑ ΝΕΕΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΑΝΚΑΛΟΓΙΤΗΤΗΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

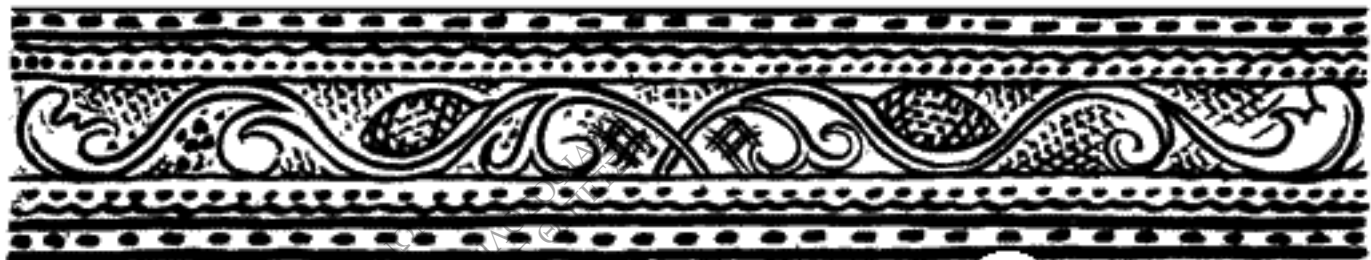
ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ – ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1952

Ε.Γ.Α. της Κ.Ε.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Ο ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ ΚΑΙ Η ΟΛΥΜΠΙΑ

Μεγάλος ποιητής, ο μεγαλύτερος σήμερα όπως δικαιολογημένα νεκρολογήθηκε, με μεγάλες αδυναμίες και μεγάλα πάθη στη ζωή και στην τέχνη, ήταν ο Άγγελος Σικελιανός. Ρωμαλέος στο λόγο του, πιο πλατύς μάλιστα λιγότερο κρυσταλλικός απ' τον Παλαμά, προσπάθησε μ' ένα όρμητικό φτερούγισμα ν' αγκαλιάσει και νά σμίξει, σε κάποιο καταπληκτικό κράμα, τον ειδωλολατρικό και το χριστιανικό κόσμο για νά ξεπεράσει, όπως νόμιζε, συμβολικά τὰ σύνορα του κοινού ανθρώπου φτάνοντας στην έξαρση: σε μιά, έννοω, άσυναγώνιστη τελειότητα.

Αυτή η έξοδος γίνεται απ' την επίδραση που είχε η νιτσεική άγωνία στη γενιά του ποιητή για την κατάκτηση του υπερανθρωπισμού ή όφειλεται στο βαθύτερο λυτρωτικό του αίτημα που είχε και πιο προσωπικό; Γεγονός πάντως μένει πως τόσο η πρώτη τάση του Σικελιανού με τη Δελφική Ιδέα που σαν επιστροφή στο άκατάλυτο αρχαίο πνεύμα αποτελεί έναν υπαναχωρητικό τρόπο για νά δημιουργηθεί από τὰ ένδον ή εύδαιμονική ώρα, όσο κι' η δεύτερη με τον αντίποδα «Ο Χριστός στη Ρώμη» που προχωρεί πέρ' από μιά αίματηρή πραγματικότητα για νά κερδίσει τη διάρκεια, έχουν στο βάθος την ίδια κατεύθυνση. Σε ποιόν απ' τους δυο αυτούς σταθμούς θά σταματούσε ο ποιητής αν ζούσε ακόμα, ή μήπως έβρισκε κ' έναν τρίτον, κανείς δε μπορεί νά ξέρει ή νά υποθέσει καν.

Η αλήθεια είναι πως ή νοσταλγία του γυρισμού και ή πίστη του στην άστειρευτη πηγή του κόσμου των θεών, στάθηκαν απ' τους πιο έμμονους χαρακτήρες της ψυχής και της ποίησης του Σικελιανού. Ίσα με που ανέβηκαν στο ύψος της θεωρίας. Μάρτυρας ένα μεγάλο μέρος του έργου του. Μάρτυρας και ή ιστορική του εκείνη προσπάθεια για την αναβίωση των δελφικών έορτών που ανασταίνοντας τις άθνατες ψυχές των νεκρών μαρμάρων πίστευε πως θά ξανάδινε στον κόσμο την αρχαϊκή αίγλη και θά ειρήνευε τους ανθρώπους με τον παλιό δεσμό των άμφικτυονιών, που τόσα έκτυπά τους έχουν στα χρόνια μας χρεωκοπήσει.

Υπάρχει όμως και μιά ακόμα πλευρά, όχι τόσο φωτισμένη ως τώρα, που δείχνει πόσο στενά είχε δεθεί ο Σικελιανός με τον κόσμο των αρχαίων. Είναι τὰ ταξίδια που πραγματοποίησε στην Αρχαία Όλυμπία. Ανάμεσα στα 1903 με 1932—άρα τὰ πρώτα χρόνια—πρέπει νά τοποθετηθούν αυτά τὰ ταξίδια, Γενάρη με Φλεβάρη κυρίως του χρόνου, και νά θεωρηθούν ταξίδια εύλαβικού προσκυνήματος, θαυμασμού και μελέτης του ποιητή στην άσύγκριτη κοινωνία των άγαλμάτων του Μουσειού, των έρειπίων που ύψώνονται στον ιερό χώρο των ανασκαφών και στο θεϊκό περιβάλλον που μαγικά άπλώνεται στο ολυμπιακό τοπίο.

Οι τακτικές έπισκέψεις του στην προνομιούχα αυτή γή, στη μικρή κοιλάδα της Άλτης που ανάμεσά της τρέχει τραγουδώντας ο Άλφειός για ν' άνταμώσει κάπου στο άπειρο την άγαπημένη του Άρέθουσα, ένω γύρω του στέκονται έκστατικά και τον άκούν τὰ πεύκα του Κρονίου, όφείλονται περισσότερο στη βαθύτερη ανάγκη της ψυχής του για νά ξεκουράσει απ' το θόρυβο της πρωτεύουσας και ν' ανανεώσει τη δημιουργική του έφεση. Τόπος τέλειας γαλήνης είναι ή Όλυμπία, όπως την τραγούδησε κι' ο Παύλος Νιρβάνας:

Ω φώς και χλόη και νερά
και κρυσταλλένιε άέρα,
ζωή και χάρο άσύγκριτα
τά σμίξατε έδω πέρα.

Στην Αρχαία Όλυμπία ο Σικελιανός είχε τελευταία τρεις συνήθως πνευματικούς συνοδούς, τον άείμνηστο Γ. Θ. Καρανικολό και τους κ. κ. Τάκη Δημόπουλο και Θεόδ. Ξύδη. Ο πρώτος που χάθηκε πριν από λίγες μέρες αφήνοντας πίσω του ένα ίδιοσημαντο έργο μεταφράσεων του Μπούχνερ και κυρίως του Ράϊνερ Μαρία Ρίλκε, άσχολήθηκε (όσο μπορώ νά ξέρω) με τον ποιητή και μ' ένα άρθρο του δημοσιευμένο στο φιλολογικό Ημερολόγιο Πύργου «Αύγή» των άδελφών Καπογιάννη, «Ο Άγγελος Σικελιανός και ή έποχή μας», όπου με θεμέλια τις «Όμιλίες στους άριστους», τη «Συνθετική εισήγηση για τη Δελφική προσ-

πάθεια» κι ἄλλα ἔντυπα κηρύγματα τοῦ Σικελιανοῦ τοποθετεῖ τὸ βᾶθρο ἑνὸς ὀριστικοῦ ἀνυψωμοῦ τῆς ζωῆς, καθὼς προφητικὰ τὸ προδιάγραψε ὁ «πρωτοχορευτῆς» ποιητῆς.

Μὰ καὶ οἱ δυὸ ἄλλοι, ὁ κ. Δημόπουλος μὲ τὴν ξεχωριστὴ σὲ ἀξία μελέτη του γύρω ἀπ' τὸ «Διθύραμβο τοῦ Ρόδου», τὸ «Δελφικὸ πνεῦμα στὴν ἐποχὴ μας» κι ἄλλες σχετικὲς ἐργασίες, ὅπως κι' ὁ κ. Ζύδης μὲ τὴ «Θρησκευτικὴ βούληση τοῦ Σικελιανοῦ» κι' ἄλλα ἄρθρα του, ἔδωσαν στὴ βιβλιογραφία γιὰ τὸν Ἄγγελο Σικελιανὸ κάτι παραπάνω μὴ ποῦ νὰ πεῖ κανεὶς ἀπὸ κάθε ψυχρὸ κι' ἀντικειμενικὸ μελετητῆ τοῦ ἔργου του. Γιατὶ στὰ δικά τους κριτικὰ κείμενα ὑπάρχει κι' ἡ προσωπικὴ ἀνταύγεια ποὺ ἀσκούσε στὴ σκέψη καὶ στὴν καρδιά τους ὁ ἴδιος ὁ ποιητῆς μὲ τὸν προφορικὸ του λόγῳ, σὲ ὧρες μάλιστα βαθιάς θρησκευτικῆς ἐνατένισης καὶ λυρικοῦ παραληρηματός ποὺ τὸν κυριαρχοῦσε ὅταν βρισκόταν, πάλι κάθε χρονιά, σὲ ἡλιόλουστες χειμωνιάτικες μέρες ἀνάμεσα στοὺς θεοὺς τῆς Ἀρχαίας Ὀλυμπίας.

Καὶ φαίνεται πὼς ἡ μαγεία ποὺ ἀσκεῖ στὴν ψυχὴ τοῦ ποιητῆ τὸ Ὀλυμπιακὸ τοπίο, δὲν περνάει σὰν ἕνα ἀπλό καὶ συνηθισμένο χάδι. Τὸν βρίσκει πάντα διψασμένο νοσταλγὸ καὶ προετοιμασμένον νὰ τὴ δεχτεῖ καὶ νὰ παρασυρθεῖ στὸ κοπιαστικὸ τους ἀνέβασμα ὀδηγημένος ἀπὸ κάποιο φανταχτερὸ δῶμα ποὺ καταλήγει στὴ μακαριότητα.

Τὸ λάλημα τῶν πετεινῶν
καὶ ὁ δρθρος
ἀνεβαῖναν, ὦ Γαλήνη, πρὸς ἐσέ,

ὅταν,
κατηφορίζοντας σκυφτός
καὶ μὲ τίς φτέρνες μου βαρειές
ἀπὸ τὰ φύλλα ποὺ σηκώνανε σὲ κάθε πάτημά μου,

ἐστάθηκα ν' ἀκούσω,
χαμηλά, τὸ δάσος
ὅπου σάλευε καὶ βοῦιζεν ὄλο
σὰν τὰ κύματα τῆς φουσκοθαλασσιᾶς...

Ἔω πέλαο τῆς φωνῆς!

Καὶ ξάφνου,
ὦ, πῶς σὰς γνῶρισα μπροστά μου,
ρεποθέμελα τῶν νῶν!

Ἔω ρεῖπια·
ὡς ἄνθρωπος, μακρὰ, ὀλομόναχος,
στὴ μέση κάμπου ἀτέλειωτου,
τῆ νόχτα ὅπως βαδίζει
νιώθει ξάφνου μιὰ ψιχάλα
νὰ χτυπᾷ τὸ χέρι του γλυκά,
καὶ σκῶνοντας τὰ μάτια του κοιτάει
νὰ πλημμυρίζει ἀγάλια νέφη ὁ οὐρανός,

ὅμοια ἀπ' τὸ δάκρυ ὀδοσταζε βουβά
σηκώνοντας τὰ μάτια

εἶδα τριγύρω μου τὴ Σύναξη μιᾶς Νιότης
ποὺ μ' ἐκοίταε μὲ τὸ μέτωπό της,
μ' ἐκαθρέφτιζε μ' αἰώνια μάτια,

μ' ἔκρινε ὄλο
μὲ τὴ μεγαλόταξη τοῦ χεῖλου της σιωπῆ!

ΛΥΡΙΚΟΣ ΒΙΟΣ, Β'

(III «Δύση Θεῶν»)

Μὰ κι αὐτὸ ἀκόμα τὸ πρόβλημα τῆς τελειότητας ποὺ τυράγνησε σ' ὄλη τὴν ποιητικὴ του ζωὴ τὸ Σικελιανό, παρουσιάζεται μὲ κάποια ἀσυνήθιστη οξυγύτητα ὅταν ὁ ποιητῆς βρίσκεται στὴν Ὀλυμπία ἢ δραματίζεται τίς μαρμάρινες συνθέσεις ποὺ ζωντάνεψαν ἀνέκαθε μέσα του καὶ τὸν κρατοῦν σὲ διαρκῆ ἀναστάτωση. Στὴν περίφημη «Συνείδηση τῆς προσωπικῆς δημιουργίας» ὅπου μὲ τόση ἀγωνία καὶ αἱματηρὴ παραστατικότητα ὁ ποιητῆς ἐξομολογεῖται τὴ μυστικὴ του ὀδοιπορία καὶ τὴν πάλη μὲ τὸν ἴδιο του τὸν ἑαυτὸ ἀφῶτου ξεκινάει ἀπ' τὴν ἀνυπαρξία καὶ τὴ Σιγὴ γιὰ νὰ φτάσει, ὕστερ' ἀπὸ ἐπικίνδυνα μονοπάτια, μὲ κατεύθυνση «Πρὸς τὴν Ποίηση-Πράξη» στὸ ἰδανικὸ του «Κατορθωμένο σῶμα», μιὰ μορφή τὸν ἔχει κυριολεκτικὰ καθηλώσει: τὸ Δυτικὸ ἀέτωμα τῆς Ὀλυμπίας.

Τὸ ἀέτωμα αὐτὸ γιὰ τὸ Σικελιανὸ δὲ συμβολίζει ἀπλά τὸν ἀγῶνα τῶν Κενταύρων καὶ τῶν Λαπιθῶν ποὺ ἀνάμεσά τους ἦρθε καὶ στάθηκε, μεγάλος εἰρηνευτῆς, ὁ θεὸς Ἀπόλλωνας, γιὰ κάτι γενικώτερο, οὐσιαστικώτερο καὶ βαθύτερο. Τὴν ἀμειλικτῆ, δηλαδή, ἀντιδικία τῶν δυὸ κοινωνικῶν παρατάξεων ποὺ εἶναι ἔτοιμες νὰ ἀλληλοεξοντωθοῦν, ἐνῶ στὴ μέση ὑψώνεται θεόσταλτος ὁ Πνευματικὸς Λόγος, ἕνας συμβιβαστῆς καὶ δημιουργικὸς Ἀπόλλωνας ποὺ μὲ τὴν ἀποφασιστικὴ καὶ τρυφερὴ ταυτόχρονα ἔκφρασή του ἀπλώνει πάνου ἀπ' τὴν ἀντίθεση τῶν ἀνθρώπων τὸ θαυματουργὸ του χέρι γιὰ νὰ τοὺς ἐνώσει μὲ τὴν ἀγάπη καὶ τὴ θυσία.

Κι' ὁ ποιητῆς ποὺ ἔχει τόσο μοχθήσει νὰ ξεπεράσει τὸν ἑαυτὸ του, ποὺ καίγεται ἐπίσης ἀπ' τὴ δίκαιη φιλοδοξία νὰ παίξει ἕνα βαρυσήμαντο ρόλο στὴν κοινωνία ποὺ βρέθηκε, ἀγωνίζεται σὰν ἱερομάρτυρας ἀπ' τὴ συναίσθηση αὐτοῦ τοῦ μεγάλου χρέους:

Δὲ θε' ἄπλωθεῖ τὸ χέρι μου
ἀπάνω ἀπ' ὄλες τίς ἀντινομίες,
γαλήνιο,
σὰν πλατάνου κλώνος,
σὰν τοῦ Ἀπόλλωνα τὸ χέρι, ὀλόισο,
πάνω ἀπ' τὸν ἀγῶνα τὸ σφοδρὸ
τῶν Λαπιθῶν καὶ τῶν Κενταύρων;

ΛΥΡΙΚΟΣ ΒΙΟΣ, Β'

(Σελ. 246)

Πόσο βαθὺς στάθηκε πάντα ὁ δεσμὸς τοῦ Ἀγγελοῦ Σικελιανοῦ μὲ τὴν Ὀλυμπία

φαίνεται κι' ἀπὸ μιὰ διάλεξη ποὺ μὲ θέμα «Τ' αἰτώματα τῆς Ὀλυμπίας» ἔκαμε ὁ ποιητὴς τὸ Φλεβάρη τοῦ 1928 στὸν Πύργο ἀπὸ τὸ βῆμα τοῦ «Λυκείου τῶν Ἑλληνίδων». Φιλοσοφικὴ ἀπολογία ἢ, ἂν θέλετε, προσωπικὴ ἐξομολόγηση τοῦ δραματιστῆ Σικελιανοῦ παρὰ τυπικὴς ἢ αἰσθητικὴς ἐντυπώσεις ἀπ' τ' αἰτώματα τοῦ Μουσείου, εἶνε αὐτὴ ἡ διάλεξη. Νομίζεις, πὼς ξάφνου, μέσα σὲ ὄνειρο λές, τὰ ἀσάλευτα μάρμαρα ἀνοιξαν κάποιες μυστικὲς πηγές, κάποιους μαγικοὺς κρουνούς καὶ σκόρπισαν ὀλάκερους ποταμούς ἰδέας καὶ πίστης γιὰ τὸν ποιητὴ. Ὅχι μόνο γιὰ νὰ τοῦ δόσουν μιὰ ἀπαραίτητη διέξοδο, μὰ καὶ γιὰ νὰ ἐρμηνεύσουν τὸν ἴδιο του ἐσωτερικὸ κόσμο, καθὼς πασχίζει ν' ἀνέβει πρὸς τὴ λύτρωση, σάν ἓνας καινούργιος Μεσσίας. Καὶ οἱ πνευματικὲς καὶ ἠθικὲς ὑποθήκες ποὺ ἀφήνει ἐκεῖ, φερμένες ἀπ' τὴν ἀπέραντη διδαχὴ τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ τοῦ δυτικοῦ αἰτώματος τῆς Ὀλυμπίας, εἶναι πολύτιμες καὶ πρέπει νὰ γίνουν κανόνες «ἀπ' τὴ μυστικὴ φωνὴ τοῦ Ἀπόλλωνα» γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

Ἡ ἀφοσίωση τοῦ Σικελιανοῦ σ' αὐτὴ τὴ διδαχὴ δὲ σταματᾷ ὡς ἐδῶ. Τοῦ γίνεται καθημερινὴ ὁδηγήτρα κι' ἀφετηρία σὲ κάθε του ξεκίνημα καὶ σὲ κάθε του ἀγώ-

να. Ὑστερ' ἀπ' τὸ Δελφικὸ, φαίνεται πὼς τὸ Ὀλυμπιακὸ πνεῦμα ἦταν κείνο ποὺ πίστεψε ὁ ποιητὴς ἢ κείνο ποὺ θεώρησε σάν τελευταία καταφυγὴ δική του μὰ καὶ γιὰ τὶς νεώτερες γενιές ποὺ τὶς θεωρεῖ ἄξιες, σ' ἓναν παγκόσμιον δραματισμὸ του, νὰ συσπειρωθοῦν γύρω ἀπὸ μιὰ μοναδικὴ ἰδέα, ὅπου κάθε ἄνθρωπος θάνε καὶ «πολίτης τοῦ σύμπαντος».

Τέτιος στάθηκε ἓνας «Χαιρετισμὸς σὶς νεώτερες Ὀλυμπιακὲς γενιές» ποὺ ἔστειλε ὁ ποιητὴς καὶ δημοσιεύτηκε στὸ περιοδικὸ τοῦ ὑποφαινομένου «Βωμὸς» τὸν Αὐγούστο τοῦ 1947, ὅταν ἐτοιμαζόταν νὰ φύγει σὲ λίγες μέρες στὸ Μονίκευ γιὰ ἓνα διεθνὲς Συνέδριο, ὅπου ἀντιπρόσωποι ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη θὰ συγκέντρωναν τὶς σκέψεις καὶ τὶς καρδιές τους γιὰ νὰ καταρτίσουν τὸν Καταστατικὸ Χάρτη μιᾶς Παγκόσμιας Ὀμοσπονδίας. Καὶ τὴν κρίσιμη κείνη ὥρα, θεώρησε σκόπιμο ν' ἀντλήσει δυνάμεις καὶ ἠθικὰ διδάγματα γιὰ νὰ τὰ προτείνει στοὺς συναδέλφους του ὅλου τοῦ κόσμου, ἀπ' τὴν ἴδια, αἰώνια κι' ἀνεξάντλητη πηγὴ: τὴν Ἀρχαία Ὀλυμπία μὲ τὸν εἰρηνευτὴ Ἀπόλλωνα ποὺ μέσ' στὴν ἀκτινοβολία τους μπορεῖ νὰ κλειστεῖ ὀλάκερο τὸ σύμπαν.

ΤΑΚΗΣ ΔΟΞΑΣ

